

Wstęp

Jedną z podstawowych potrzeb każdego człowieka jest wolność od strachu oraz poczucie bezpieczeństwa. Każda jednostka ludzka, grupy społeczne czy też państwa zabiegają o swoje bezpieczeństwo już od najdawniejszych czasów. Jego zaspokojenie określa nie tylko warunki funkcjonowania i rozwoju ludzkiej cywilizacji, ale także umożliwia dążenie do wyższych potrzeb. Mimo, że bezpieczeństwo jest bardzo różnie określane i pojmowane to stanowi jedną z najwyższej cenionych wartości zarówno przez jednostki, jak i narody i organizacje. Obecnie, w XXI wieku, kiedy rozwój cywilizacyjny jest na bardzo wysokim poziomie, gdzie państwa nie tylko dysponują środkami militarnymi do utrzymania swojego bezpieczeństwa, ale posiadają szeroką wiedzę w tym zakresie, zdawać by się mogło, że w obszarze bezpieczeństwa wszystko zostało już powiedziane. Tak jednak nie jest. Im większą bowiem wiedzę człowiek posiada, tym więcej dostrzega współzależności w otaczającym go świecie i tym więcej stawia pytań, także tych związanych z jego bezpieczeństwem.

W dobie „zimnej wojny” podstawą bezpieczeństwa człowieka, społeczeństwa oraz państwa był rozkład sił militarnych między dwoma blokami wojskowymi. Definiowanie bezpieczeństwa oraz wskazywanie obszarów z nim związanych, było wręcz jednoznaczne. Mówiono wówczas, przede wszystkim, o bezpieczeństwie w perspektywie militarnej.

Koniec XX i XXI wieku przyniósł nowe spojrzenie na rzeczywistość. Dynamicznie rozwijający się świat, oparty na przepływie kapitału, wirtualna rzeczywistość kreowana przez konsumpcję oraz brak zagrożenia wojną totalną spowodowały, że przez moment zapomniano o bezpieczeństwie człowieka (posiadano pozorne poczucie bezpieczeństwa), a wizja przyszłości ujmowana była przez pryzmat ponowoczesności i nieokreśloności. Takie postrzeganie świata, wymusiło zweryfikowanie dotychczasowego podejścia do znaczenia bezpieczeństwa. Okazało się, że bezpieczeństwo jest pojęciem szerokim i należy spojrzeć na nie z różnych perspektyw.

Niniejszy tom wychodzi naprzeciw zapotrzebowaniom i w sposób szeroki porusza problematykę bezpieczeństwa widzianą z różnych perspektyw. Niezmiernie trudnym zadaniem jest określenie, które perspektywy są ważniejsze, a które mniej ważne, bowiem złożoność problemu jest znaczna. Ale czy istnieje potrzeba hierarchizowania poszczególnych perspektyw? Czy bowiem bezpieczeństwo jest czy też go nie ma? Odpowiedź na powyższe pytania pozostawiamy czytelnikowi. Naszym zdaniem najważniejsze jest dostrzeganie poszczególnych perspektyw bezpieczeństwa oraz dokonywanie rzeczowej, naukowej analizy jego stanu.

W problematykę bezpieczeństwa, związaną ze zorganizowanymi strukturami, mającymi na celu dbałość o nasze bezpieczeństwo i obejmującą funkcjonowanie grup dyspozycyjnych, wprowadza nas Jan Maciejewski. Ale czy dysponując określonymi formacjami mundurowymi, możemy czuć się całkowicie bezpieczni?

Jak wspomnieliśmy wcześniej, współczesny świat to świat cywilizacji konsumpcyjnej, w której potrzeba to główny czynnik wyzwalający działania ludzkie. W świecie ponowoczesnym coraz częściej zatracany jest system wartości,

a tożsamość człowieka, społeczeństwa, a nawet państwa jest zastępowana tożsamością jutra – wspólnoty teraźniejszości i przyszłości. Czy można mówić o człowieku i społeczeństwie bez kontekstu kulturowego i aksjologicznego? Też problematyce poświęcony jest pierwszy rozdział niniejszego tomu.

Inną perspektywą, związaną z funkcjonowaniem człowieka, jest obszar psychologiczny. To właśnie w człowieku zachodzą największe zmiany, w nim rodzą się pytania związane z jego bezpieczeństwem, egzystencją oraz funkcjonowaniem zawodowym czy prywatnym. Rozważania na temat tych zagadnień prowadzone są w rozdziale drugim.

Człowiek jest istotą społeczną, funkcjonuje w określonym środowisku i w nim realizuje swoje cele życiowe. W zależności od uwarunkowań środowiskowych, człowiek ma możliwość nie tylko bytu, ale również rozwoju, co zapewnia mu konstytucja. To od społeczeństwa, zorganizowanego w określone grupy społeczne, zależy jego byt i rozwój. Biorąc pod uwagę potrzebę rozwoju gospodarczego Polski, niezmiernie ważną jest umiejętna diagnoza społeczeństwa polskiego.

W ujęciu socjologicznym bezpieczeństwo również obejmuje znaczną przestrzeń. Jednym z obszarów w tym zakresie jest komunikacja społeczna, innym – funkcjonowanie w określonych społecznościach, tj. w gminie, powiecie czy województwie – w określonej przestrzeni publicznej. Swoje konotacje socjologiczne, odnoszące się do bezpieczeństwa, posiada także realizacja zawodowa człowieka, w tym również funkcjonowanie w służbach mundurowych. Powyższe rozważania prowadzone są w rozdziale trzecim.

Czy społeczeństwa mogą istnieć bez edukacji? Zapewne tak, ale czy są one w stanie rozwijać się i zadbać o bezpieczeństwo rozumiane bardzo szeroko, a nie tylko militarnie? Odpowiedź nasuwa się sama. W każdym społeczeństwie duży nacisk kładziony jest na edukację. W Polsce obowiązkowym systemem edukacyjnym objęte są dzieci i młodzież od szóstego do osiemnastego roku życia. Edukacja trwa zatem aż kilkanaście lat, dlatego też musi być nie tylko w pełni zorganizowana, ale także powinna przygotowywać do funkcjonowania we współczesnym świecie, w tym przygotować społeczeństwo do kształtowania swojego bezpieczeństwa i przeciwdziałania jego zagrożeniom. Pedagogika, w obszarze edukacyjnym, odgrywa ważną rolę i podobnie jak socjologia, bada zastaną rzeczywistość. Nie zatrzymuje się ona jednak nad samym opisem tej rzeczywistości, ale wnika jeszcze głębiej, ukazując drogi jej kształtowania. Obszar ten został przedstawiony w rozdziale czwartym.

Bezdiskusyjna jest teza, że media stanowią jeden z filarów władzy. Pojawia się jednak pytanie, czy ta władza to władza rządu, samorządu czy raczej osób stojących za mediami? A może media to władza obywateli? O roli mediów ukazało się już wiele publikacji, jednakże dla czytelników niniejszego tomu ważne jest, jaką funkcję powinny spełniać media w kształtowaniu bezpieczeństwa obywateli oraz w jakim zakresie ją spełniają. Problematyce tej poświęcony jest rozdział piąty.

Rozważania naukowe zawarte w niniejszej monografii podsumowuje artykuł Bożeny Majerek, która rozpatruje kwestie ryzyka i niepewności, idące w parze z poczuciem bezpieczeństwa człowieka na różnych płaszczyznach.

Refleksje na temat różnych perspektyw bezpieczeństwa uzupełnić należy o jeszcze jeden aspekt, a mianowicie o istniejące uwarunkowania: człowiek – społeczeństwo – państwo. Rozważania teoretyczne, jak i obejmujące prezentację

wyników badań, przedstawiane są właśnie w tym kontekście. Jak bowiem zapisano w preambule Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej: (...) *ustanawiamy Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej jako prawa podstawowe dla państwa oparte na poszanowaniu wolności i sprawiedliwości, współdziałaniu władz, dialogu społecznym oraz na zasadzie pomocniczości umacniającej uprawnienia obywateli i ich wspólnot.*

Jako redaktorzy niniejszej monografii, mamy nadzieję, że będzie ona przydatna dla szerokiego kręgu pracowników naukowych i dydaktycznych, studentów oraz osób zajmujących się problematyką bezpieczeństwa.

Wojciech HORYŃ
Natalia DĘBOWSKA